

1 EĞİTİM DENETMENLERİNİN REHBERLİK, DENETİM, İNCELEME VE SORUŞTURMA GÖREVLERİNE YÖNELİK BİR OLGUBİLİM ARAŞTIRMASI

Abdurrahman KILIÇ*

Engin ASLANARGUN**

Zeynep ARSEVEN***

Özet

Bu çalışmada, eğitim denetmenlerinin görev kapsamında bulunan rehberlik, denetim, inceleme ve soruşturma görevleri hakkındaki görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile yürütülen bu çalışmada Düzce ilinde görev yapan 16 eğitim denetmeni ile çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile odak grup görüşmesi tekniğiyle elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmış, kodlamalar yapılarak temalar oluşturulmuştur. Bu temalar, denetmenin rehberlikteki rolü, rehberliği etkileyen faktörler, rehberlik süreci, denetim ihtiyacı ve denetmenlerin denetim görevi, yetki ve etkisi, inceleme ve soruşturmadaki rolü, denetim sistemi, kavram yanılgısı, rehberlik ve denetimin iç içe oluşu, rehberlik ve denetim ihtiyacı, inceleme ve soruşturmanın rehberlik ve denetime etkisi ve birbirlerinden ayrılması, soruşturma denetim ilişkisi şeklindedir. Eğitim kurumları ile yasal metinlerde belirtilen alanlarda mülki amirin görevlendirmesi ile inceleme, soruşturma, denetim ve rehberlik görevlerini yerine getiren eğitim denetmenlerinin asli görev alanları eğitim hizmetlerinin daha nitelikli hale getirilmesi için rehberlikle sınırlandırılmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Rehberlik, denetim, rehberlik ve denetim, soruşturma, denetmen

Giriş

Türk Milli Eğitim sisteminde okul, kurum, öğretmen ve yönetici denetimi kanunlarda ve yönetmeliklerde tanımları yapılan denetim elemanları tarafından yapılmaktadır. 2011 yılında yapılan kanun düzenlemesiyle (Resmi Gazete, 2011) bakanlık merkez teşkilatı hizmet birimleri arasında sayılan, bakanlığın denetimi altındaki her türlü kuruluşun denetim, inceleme ve soruşturmaları yürütmekle Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, il düzeyinde ise İl Eğitim Denetmenleri Başkanlığı oluşturulmuştur. Bu çalışmada il düzeyinde görev yapan il eğitim denetmenlerinin görüşleri incelenmektedir.

Bu çalışma III Denetim Kongresinde, Mersin, 2011, sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir

* Doç.Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, EPÖ AD

** Yrd. Doç.Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, EYD AD

*** Arş.Gör., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, EPÖ AD

Önceki düzenlemelerde unvanı *ilköğretim müfettişi* (MEB, 1992), daha sonra *eğitim müfettişi* (MEB, 2010), en son olarak da *il eğitim denetmeni* olarak yeniden düzenlenen il denetim elemanlarının görev tanımları, mesleğe alınmaları ve çalışma usulleri 42. Maddede (Resmi Gazete, 2011) ifade edilmektedir. Buna göre:

- ▶ *İl Millî Eğitim Müdürlükleri bünyesinde oluşturulan Eğitim Denetmenleri Başkanlığında İl Eğitim Denetmenleri ve İl Eğitim Denetmen Yardımcıları istihdam edilir. İl eğitim denetmen yardımcıları, en az dört yıllık yüksek öğrenimi ve öğretmenlikte sekiz yıl ve daha fazla hizmeti bulunan öğretmenler arasından yarışma sınavı ile mesleğe alınırlar. Bu görevde üç yıllık yetiştirme dönemini takiben yapılacak yeterlik sınavında başarılı olanlar il eğitim denetmeni kadrolarına atanır.*
- ▶ *İl eğitim denetmenleri ve denetmen yardımcılarının alanlarında uzmanlaşmaları için gerekli tedbirler alınır. İl eğitim denetmenlerinin, her hizmet bölgesinde iki yıldan az olmamak üzere Bakanlıkça belirlenecek süreler kadar çalışmaları esastır.*
- ▶ *İl eğitim denetmenleri ve denetmen yardımcıları, ildeki her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumları ile il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin rehberlik, işbaşında yetiştirme, denetim, değerlendirme, inceleme, araştırma ve soruşturma hizmetlerini yürütür.*
- ▶ *Hizmet bölgelerinin oluşturulması ve bu bölgelerdeki çalışma süreleri; Eğitim Denetmenleri Başkanlığının görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışmaları; il eğitim denetmenleri ve denetmen yardımcılarının nitelikleri, sınav ve yetiştirme şekilleri, atanmaları, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma ve yer değiştirmelerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.*
- ▶ *Denetime tâbi olan gerçek ve tüzel kişiler, gizli dahi olsa bütün belge, defter ve bilgileri talep edildiği takdirde ibraz etmek, para ve para hükmündeki evrakı ve aynıyatı ilk talep hâlinde göstermek, sayılmasına ve incelenmesine yardımcı olmak zorundadır. İl eğitim denetmenleri, görevleri sırasında kamu kurum ve kuruluşları ve kamuya yararlı dernekler ile gerçek ve tüzel kişilerden gerekli yardım, bilgi, evrak, kayıt ve belgeleri istemeye yetkili olup kanunî engel bulunmadıkça bu talebin yerine getirilmesi zorunludur.*

Eğitim denetmenleri önceleri ortaöğretim kurumları ders denetimi ve rehberlik işleri hariç il genelindeki diğer eğitim kurumlarından sorumlu iken 2011 yılında yapılan düzenleme ile ildeki her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumları ile il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin rehberlik, işbaşında yetiştirme, denetim, değerlendirme, inceleme, araştırma ve soruşturma hizmetlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Valilik görevlendirmesi yapıldığı takdirde eğitim dışındaki diğer kurumlarda da inceleme ve soruşturma yapmaktadırlar. 2011 itibarıyla Türkiye genelinde yaklaşık 3000 eğitim denetmeni ve denetmen yardımcısı illerde denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevini yerine getirmektedir (Aslanargun, 2011).

Eğitim denetmenleri genel olarak il genelinde rehberlik, işbaşında yetiştirme, teftiş, denetim, değerlendirme, inceleme, araştırma ve soruşturma görevlerini yürütmekle sorumlu kılınmıştır. Mesleğe alınma ve yetiştirilme süreçleri göz önünde bulundurulduğunda belirtilen alanlarda uzmanlık kazanmak uzun bir süreç

gerektirmektedir. Bu konularda özel bir uzmanlaşmaya gidilmeden, mevzuat, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi çerçevesinde şekillenen teknik bir sınav sonucunda en az 8 yıl hizmet süresi olan her öğretmenin yapabileceği bir görev olarak tanımlamak, bu göreve talip olanlara oldukça ağır bir sorumluluk yüklemektedir. 15 milyon öğrenci, 700 binden fazla öğretmen ile 70 binden fazla okul ve kurumu olan bir eğitim sistemi açısından düşünüldüğünde bu kadar çeşitli görevi, sayıları 3000 dolayında olan denetmenlerin yürütmesi politika belirleyiciler ve merkez yöneticiler için pratik görülebilir, ancak etkili ve verimli olabilmesi mümkün değildir. Gelişmiş ülkelerde bu gibi niteliklerin görev tanımları net olarak, hesap verebilirlik çerçevesinde katma değer hesabı ile yapılmaktadır. İngiltere’de 21. yüzyıla girerken yapılan program değişikliği, öğretmenlerin öğrenci başarısı ve değerlendirilmesi konularında daha sorumlu hareket etmelerini zorunluluk haline getirmiş, ailelerle işbirliği içerisinde hesap verebilirliğe dikkat çekmiştir. Bu anlamda denetim, hesap verebilirliği ve bireysel farkındalığı arttırmış, rehberlik etkinliklerinin herkes için etik ve etkili gerçekleşmesine olanak sağlamıştır (Hall, v.d. , 1997, 107; Crocket, 2007, 23).

Eğitim denetmenlerinin görev alanlarının özünü oluşturan denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevleri özellikle son yıllarda daha sık gündeme gelmekte, uzmanlık gerektiren alanların bir arada yürütülmesinin olumlu ve olumsuz yanları tartışılmaktadır. Tarihimizde kurumsal anlamda eğitim sisteminin örgütlenmesine yönelik en önemli adımlardan biri olarak kabul edilen 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde müfettişler okullarda ıslahat yapmak üzere geniş ölçüde yetkilendirilmiş, Cumhuriyetin kurulmasını takiben ilk yıllarda teftişle ilgili çıkarılan yönetmeliklerde rehberlik hizmetinin önemi vurgulanmıştır (Su, 1974, 67). Denetmenlerin rehberliği esas almaları ilkesi 1847 yılında yayınlanan bir yönetmeliğe dayandırılmakta, denetmen yerine kullanılan *muin*’lerin mektepleri tertip etmek ve hocalara yol göstermek üzere görevlendirildikleri belirtilmektedir (Erdoğan, 2009, 26).

Mesleki gelişimi sağlayabilmek için denetim hizmetlerinin işlevsel ve geleceğe yönelik olarak algılanması oldukça önemlidir. Sadece mevcut durumun belirlenmesi ve eksikliklerin ortaya çıkarılması için değil, değişimi sağladığı gibi öğretimin ve liderliğin düzeyini yükseltmeyi hedefleyecek genişlikte strateji ve yöntemleri içeren bir denetim anlayışının benimsenmesi önemli kabul edilmektedir. Bu anlamda denetim görevini üstlenenler yönlendirici, işbirliğine dayalı ve yetki devri yapan bir anlayışta öğretim ve personel geliştiren, okulu bütünüyle yeniden yapılandırmayı hedefleyen nitelikte olmalıdır. Özel anlamda etkili iletişim, yetki devri, mesleki dayanışma, demokrasi ve işbirliği gibi niteliklerin var olmasını gerektirmektedir. Bu özellik, denetimin okul geliştirici, yapılandırıcı, katılımcı ve gelişimci bir anlayışla sürdürüldüğü ortamlarda geçerlidir (Glanz, 1995, 5; Treslan, 2008).

Denetim, rehberlik ve soruşturma bağlamında denetmenlerin görev eğilimlerinde sürekli bir dönüşüm yaşandığı belirtilmektedir. Mevcut rol karmaşası ve kümeleşmesine ilaveten yönetim görevlerinin de denetmenler eliyle yürütülmesi, konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır (Karapınar, 2009). Davranışçı bir anlayışla düzenlenen örgüt yaşamında durum saptama ile sınırlı, kontrol edici bir denetim anlayışından geliştirme ve düzeltme anlayışına doğru evrilen bir dönüşüm yaşanmakta; felsefe ve süreç odaklı, sanatsal, işbirliğine dayalı, öz yönelimli gelişimsel bir süreç ön plana çıkmaktadır (Aydın, 2009, 22). Bu bağlamda eğitim denetmenlerinin rol çatışmasına girmesinin engellenmesi hem kendisi hem de hizmet sunduğu öğretmenler açısından önemlidir.

Denetmenlerin denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevlerini bir arada yürütmeleri görevin etkililiğini azaltan bir etken olarak değerlendirilmektedir (Kayıkçı ve Şarlak, 2009, 134, Memduhoğlu ve Taymur, 2009, 164; Beyhan, 2009, 174). Öğretmenler denetmenlerin kendilerine rehberlik yapmasını beklemekte, denetim esnasında güler yüzlü olma, iyi iletişim kurma, çevre koşullarını dikkate alma, objektif olma ve evraktan çok performansa önem vermelerini istemektedir (Samancı, Taşcıoğlu ve Çetin, 2009, 442). Tercihin genel olarak rehberlikten yana olduğu, denetim ve soruşturmanın doğal olarak pek istenmediği anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak gönüllülerin denetlenmesi ve bunun bir alışkanlık olarak yaygınlaşması arzu edilir bir durum olarak ortaya çıkmamaktadır. Denetmenlerin taşıdıkları çoklu rol, asli görevleri olan rehberlik hizmetini engellemektedir.

Denetmenlerin yeterliklerine ilişkin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının incelendiği çalışmalarda (Yalçınkaya, Selçuk, Doğru ve Uslu, 2011; Kayıkçı, 2011) ön inceleme, inceleme, soruşturma teknikleri, kurumların mali denetimi alt boyutlarındaki eğitim ihtiyacı yüksek düzeyde yer almaktadır. Buna karşın bakanlık, denetmenlerin ihtiyaç duyduğu mesleki yeterliğe yönelik eğitimlere önem vermek yerine (Kayıkçı, 2011; Özdemir ve Memiş, 2011) denetmenleri yeni projelerin hayata geçirilmesi sürecinde formatör olarak değerlendirmeye ağırlık vermektedir. Denetmenlerde olması gereken nitelikler ve özellikler bağlamında iletişiminin güçlü olması ve yenilikleri takip gibi hususların altı çizilmektedir (Üstüner ve Demirtaş, 2011). Denetmenler, rehberlik ve denetimin ayıramayacağı ancak inceleme ve soruşturmanın rehberliğe engel oluşturabileceğine dikkat çekmektedirler (Aksu, Özdemir ve Kasalak, 2011). Ayrıca inceleme ve soruşturmada dolaylı rehberlik ve iş başında yetiştirmeye yeterli zaman kalmadığı, soruşturmanın rehberliğe engel teşkil ettiği denetçi görüşlerinden anlaşılmaktadır (Erdem ve Aktaş, 2011). İnceleme ve soruşturma görevlerinin fazlalığı, kurum dışından da görevlendirmelerin yoğunluğu ve rol karmaşasına yol açması en önemli sıkıntılar arasında sayılmaktadır. Rehberlik görevi ile inceleme ve soruşturma görevlerinin aynı kişilerce yürütülmesi çelişki olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım, Beycioğlu, Uğurlu ve Sincar, 2011).

Nitelikli bir eğitim sisteminin pozitivist yaklaşımların ürettiği nesnellik arayışından öznelliğe, dolayısıyla eğitim öğretim programının merkezlikten bireyselliğe doğru yönelmesi gerektiğinin altı çizilmekte ve denetim faaliyetlerinin de bu eğilimi destekleyecek şekilde yapılması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Karakaya, 2011). Okulların kendine özgü sosyal çevresi, öğretimin psikolojik ve kültürel boyutu, sınıf içi öğretmen-öğrenci-yönetici iletişiminin rehberlik yönü eğitim sisteminin ihmal edilen veya ikinci plana itilen alanlar olmuştur. Bunun sonucunda gerçekleşen denetim anlayışı da, gelişimsel ve süreç eksenli olmayıp sonuç ve kural eksenli uygulamaları dikkate almıştır. Öğretmen, verimliliği artırılmaya çalışılan kişi, öğrenci de, niteliği ve piyasa değeri yüksek tutulmaya çalışılan bir değer olarak ön plana çıkmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı eğitim denetmenlerinin bir arada yürütmek durumunda oldukları denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevleriyle ilgili karşılaştıkları güçlükleri tespit etmek ve bu görevlerden hangisinin denetmenlerce tercih edildiğini belirlemektir.

Yöntem

Bu araştırmada eğitim denetmenlerinin görüşlerini derinlemesine analiz etmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, derinlemesine ve ayrıntılı bilgi toplamak amacıyla belirli olgular üzerine odaklanmaktır. Olgubilim araştırmalarında verilerin analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarır. İçerik analizinde bu amaçla veriler kavramsallaştırılır ve temalar oluşturulur. Oluşturulan temalar yorumlanır, alıntılara yer verilir ve sonuca gidilir (Snape & Spencer, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

Çalışmada Düzce ilinde görev yapan 16 eğitim denetmeninin görüşlerine odak grup görüşmesi tekniği ile başvurulmuştur. Odak grup görüşmesi, ılımlı ve tehditkâr olmayan bir ortamda önceden belirlenmiş bir konu hakkındaki algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış tartışmalar serisi olarak ifade edilebilir. Sohbet havası içerisinde, odaklanılmış bir konuda, katılımcıların da birbirlerine ve araştırmacıya soru yöneltmelerine olanak sağlanmaktadır. Katılımcıların birbirlerinden duydukları üzerine kendi düşüncelerini yeniden düzenledikleri, netleştirdikleri, derinleştirdikleri ve diğerlerini de bu doğrultuda yorumlamaya yönlendirdikleri bir süreçtir. Bu süreç, amacın belirlenmesi, araştırma ve odak görüşme sorularının hazırlanması, yer ve teknolojinin planlanması, pilot denemenin yapılması, katılımcıların davet edilmesi, çalışmanın yapılması, verilerin düzenlenmesi ve analizi şeklinde yedi aşamada gerçekleştirilir (Finch & Lewis, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2008; Ekiz 2009). Bu süreç doğrultusunda çalışmanın amacı belirlenmiş, literatür taraması ve ön görüşmeler sonucunda odak görüşme soruları hazırlanmış, görüşme yapılacak yer daha önceden görülerek teknoloji planlanmış, pilot deneme kapsamında katılımcılarla görüşme öncesi bilgi paylaşımında bulunulmuş, katılımcılar uygun sayılarda gruplandırılarak iki gün önceden davet edilmiş, odak görüşmesi sonucunda veriler yazıya aktararak düzenlenmiş, kodlanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmada derinlemesine bilgi toplamak amacıyla odak grup görüşmesi yöntemi kullanıldığından katılımcılar gruplara ayrılmıştır. Gruplar oluşturulurken eğitim denetmenlerinin hizmet yılları dikkate alınmıştır. Eğitim denetmenlerinin hizmet yılları 12 ile 32 yıl arasında değişmekte olup buna göre 10-15 yıl, 16-21 yıl, 22 yıl ve sonrası olarak üç gruba ayrılmıştır. Hizmet yılına göre heterojen gruplar oluşturularak grup içi daha fazla etkileşim sağlanması hedeflenmiştir. Katılımcılar, araştırmacılar tarafından sırasıyla 5–5–6 kişiden oluşan üç gruba ayrılmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler ve kodlar Tablo 1’de sunulmaktadır. (D1,11,E) şeklindeki kod, hizmet yılı 11 yıl olan erkek 1. denetmeni göstermektedir. Diğer kodlar Tablo 1’ de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcılar	Müfettişlik Hizmet Yılı	Kodları
1	11	(D1,11,E)
2	12	(D2,12,E)
3	12	(D3,12,E)
4	15	(D4,15,E)
5	17	(D5,17,E)
6	17	(D6,17,E)
7	17	(D7,17,E)
8	17	(D8,17,E)
9	18	(D9,18,E)
10	18	(D10,18,E)
11	23	(D11,23,E)
12	25	(D12,25,E)
13	25	(D13,25,E)
14	29	(D14,29,E)
15	31	(D15,31,E)
16	32	(D16,32,E)

Katılımcıların 11 yıl ve üstü denetim faaliyetinde bulunduğu, en deneyimli denetim elemanının 32 yıldır eğitim denetmenliği yaptığı anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi edinmek için iki araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlama sürecinde literatür taraması yapılmış ve eğitim denetmenlerinin denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevleriyle ilgili önemli kavramlar tespit edilmiştir. Denetim, rehberlik, inceleme ve soruşturma görevlerine ilişkin eğitim denetçilerinin bakış açılarını sorgulayabilmek ve mevcut uygulamaların ön plana çıkan özelliklerini tespit edebilmek için elde edilen bilgiler yorumlanarak soru formuna dönüştürülmüştür. Bu işlemler sonucunda toplam 6 sorudan oluşan açık uçlu yarı yapılandırılmış soru formu elde edilmiştir. Bu sorular, katılımcılarla birlikte belirlenen bir usul çerçevesinde sırasıyla ve yönlendirmeden uzak bir tarzda uygulanmıştır. İki araştırmacının birlikte yürüttüğü görüşme esnasında söz hakkı verilen bütün katılımcıların sözü kesilmeden ayrıca notlar alınmış, her soru sonunda ekleyecek sözü olanlara yeniden söz hakkı verilmiştir. Veri toplama süreci ile verilerin analizi eş zamanlı yürütülmüştür (Corbin & Strauss, 2008). Bir başka ifade ile birinci gün verilerin toplanması ile analiz süreci de başlamıştır. İlk analizlerden kavramlara, ortaya çıkan kavramlardan ise mevcut soruların gözden geçirilmesi ve yeni sorular üretilmesi aşamasına geçilmiştir. Yeni sorularla daha fazla veri toplamak ve ortaya çıkan kavramlar ışığında araştırma konusuna ilişkin yeni boyutların keşfedilmesi amaçlanmıştır. Üç oturum süresince geliştirilen bu döngüsel işlem, veri toplama sürecinin doyuma ulaşması ve ortaya çıkan kavramların yeterince açıklanmasıyla sonlanmaktadır.

Verilerin toplanması

Görüşme sorularının katılımcılara yöneltilmesi ve görüşme sürecinin kayıt altına alınması önceden temin edilen kamera aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınması sürecinde katılımcılardan izin alınmıştır. Görüşme esnasında araştırmacılar görüşmenin seyrine göre daha fazla bilgi edinebilmek için ekstra sorular yöneltilmiştir. Elde edilen kamera kayıtları bilgisayar ortamından yazıya aktarılmış ve görüşme verileri elde edilmiştir.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Buna göre yazıya aktarılan veriler düzenlenerek kodlanmış, kodlanan verilerden temalar oluşturulması yoluna gidilmiş ve bu doğrultuda bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Katılımcıların isimleri gizlenerek çalışmada kod isimler kullanılmıştır. Kavramsal çerçeve ile uyumlu veriler bulgular halinde tanımlanmıştır. Üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak yürütülen analizler sonunda ulaşılan ortak kavramlar ve temalar araştırma bulguları olarak sunulmuştur. Araştırmacılar tarafından yapılan kavram-sallaştırmalar arasındaki tutarlılığa bakıldığında, yüzde 90 oranında tutarlık görülmüştür. Temalar oluşturulurken birbirleri arasındaki ilişkilere bakılarak bütünlük sağlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma geleneğine göre geçerlik ve güvenilirlik gibi kavramlar, pozitivist paradigmanın hipotez test etmeye dayalı tümdengelimci anlayışının ürünü olarak dogmatik bulunmakta ve eleştirilmektedir. Bunun yerine inandırıcılık ve aktarılabilirlik gibi kavramların daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Corbin & Strauss, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu doğrultuda araştırmanın inandırıcılığını arttırmak ve benzer ortamlar için aktarılabilir özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla görüşmeler kaydedilmiş, sonuçlara nasıl ulaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Ayrıca araştırma soruları literatür taraması sonucu oluşturulmuş, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular katılımcılara yansız olarak yöneltilmiş, elde edilen veriler katılımcıların teyidinde sunulmuş, veriler yorumlanırken eleştirel ve karşılaştırmalı analizlere yer verilmiştir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular temalar ve alt kategorilere yer verilmekte, doğrudan alıntılar yapılmaktadır.

A. Rehberlik

İlköğretim okullarının rehberlik ve denetim hizmetlerinin yürüten eğitim denetmenlerinin rehberlik görevleriyle ilgili görüşleri analiz edildiğinde aşağıdaki temalara ulaşılmıştır. Her temayla ilgili ifade edilen fikirler araştırmacılar tarafından olabildiğince kısaca ifade edilerek ilgili temalar içinde sunulmuştur.

Denetmenlerin rehberlik görevleriyle ilgili görüşlerinin dört temel temada toplandığı görülmektedir. Bunlar denetmenin rehberlikteki rolü, öğretmenin rehberlikteki rolü, rehberliği etkileyen faktörler ve rehberlik sürecidir. Aşağıda bu temalara ilgili analizler ve doğrudan alıntılarla müfettiş görüşlerine yer verilmiştir.

1. Denetmenin Rehberlikteki Rolü

Denetmenlik algısı: Rehberlikte denetmen gereklidir. Rehberlikte denetmenin fonksiyonu çok önemlidir. Eğitim açısından her öğretmenin kazanılması gerekir. Ona yapılacak yardım topluma yardım olarak değerlendirilir.

“Burada en büyük sıkıntıyı şurada yaşıyoruz: denetmene karşı olumsuz tutum, sürekli denetmen eksik arayan birey olarak görülüyor, bunu öğretmen kitlesinin genel tavrı olarak görüyorum. Bu genel tavır derken bunu 100 kişiden herkes mi böyle yapıyor, hayır, bunların içerisinde bizim asıl ulaşmak istediğimiz bireyler o bireyler, denetmen gelsin benim açığımı, eksiklerimi söylesin. Ama bunun sayısı çok az olduğu zaman bizim motivasyonumuz düşüyor (D1, 11, E)”.

Öğretmen algısı: Öğretmenler genellikle iletişime kapalı olduğundan denetmenler bilgi aktarımında zorluk yaşamaktadır. Bireyler arasında iletişim kopukluğu vardır. Bireyin iletişime açık olması gerekir. Çünkü denetmen rehberliği bireye bu şekilde yapılabilir.

“Mesela, öğretmene biz başlıyoruz orda gördüğümüz eksiklerle ilgili olarak anlatmaya. Bir sorun var mı dediğimizde, yok diyorlar. Eğer herhangi bir şekilde yönetmediğimiz takdirde, benim şu konuda bilgiye ihtiyacım var diyen öğretmen bana göre çok az (D5, 17, E)”.

Otoriter Rehberlik: Rehberlikte ihtiyaçlar otoriteye göre şekillenir. Yönetici görüşüne göre rehberlik yapma eğilimi vardır. Rehberlikte değişiklikler amirin emriyle olur. Denetmen rehberlikte model kişi olarak davranış değişikliğinde etkilidir. Rehberlikte denetmenin yaptırım gücü yoktur. Rehberlikte öğretmenlere program hakkında açıklamalarda bulunulur. Ancak söylenenler emir olarak görülmemekte ve denetmenlerin yetkileri olmadığından öğretmenler söylenenleri dikkate almamaktadır.

“Şimdi bizim rehberlikte denetmen olarak konumumuz model kişidir. Öğretmene model olacaksın ki o seni gördüğü seyrettiği zaman kendi durumunu da ona göre şekillendirsın, burada denetmenin rehberlikte yapmış olduğu söylemleri hali hazırda herhangi bir yaptırım gücü yoktur (D6, 17, E)”.

Denetmenin rehberlik yapma isteği: Denetmenden yardım bekleyen öğretmen sayısı çok az olduğundan bu durum denetmenleri olumsuz yönde etkilemekte ve motivasyonunu düşürmektedir. Öğretmenin kendini geliştirmedeki isteksizliği rehberlik yapanı da olumsuz etkilemektedir. Aday öğretmenler eğitim fakültelerinden mezun olduklarında yeterli donanıma sahip değiller, alana eksik olarak gelmektedir. Bu yüzden rehberliğe ihtiyaçları diğer öğretmenlere göre daha fazladır.

“Biz rehberliğe giderken öğretmenlere 2 gün önceden haber veriyoruz. Öğretmenlerimizden şunu diyenler var, eğitim fakültesi çıkışlıyım. Her şeyi biliyorum. Alandan taze geldim (D2, 12, E)”.

2. Öğretmenin Rehberlikteki Rolü

Öğretmenin rehberliğe bakışı: Öğretmen kendini yeterli bulduğundan denetmene soru sorma ihtiyacı hissetmemektedir.

Rehberlik sırasında öğretmen davranışları: Öğretmen rehberlik ihtiyacıyla ilgili soru sormamaktadır. Denetmenin sorulan soruları raporlaştırdığını bildiğinden denetimde karşısına çıkacağından tedirginlik duymaktadır.

Rehberlik talebi olan öğretmenler: Rehberlikte denetmenlerin tecrübelerinden yararlanmak isteyen öğretmenler de var. Bu öğretmenler için genç-ihtiyar ayrımı yapmaya gerek yok. Gönüllü rehberlik talebinde bulunan, ihtiyacının farkında olan öğretmenler soru sormaktadır. Öğretmenlerden işini isteyerek ve severek yapanların rehberlik talebi daha fazla olur.

“Şimdi altyapı önemli, her şey hazır, kendini geliştirmeye gelmiyor bizim öğretmenimiz... Bu bizim rehberlik anlayışımızı negatif yönde etkiliyor (D5, 17, E)”.

“Öğretmen, benim şu alanda eksikğim var, dediği zaman ben rehberliği yapabilirim. Eğer kılavuz kitap istediğimde öyle bir kitap yok. Programı istediğimde, öyle bir kitap yok, dediği zaman benim problemin neresinden başlayacağım belli olmaz (D7, 17, E)”.

Denetmenlere göre öğretmenlerin rehberliğe bakışlarının olumsuz olduğu ve bunu rehberlik sırasındaki olumsuz davranışlarıyla ortaya koyduğu görülmektedir. Çok az da olsa bir kısım öğretmenlerin rehberlik talebinde bulundukları belirtilmektedir.

3. Rehberliği Etkileyen Faktörler

Öğretmen kaynaklı: Öğretmenin kendini yeterli görmesi, denetmeni yetersiz görmesi, öğretmenlerin rehberlik algısı, öğretmenlerin rehberlik talebinin olmaması, öğretmenlerin rehberliğin farkında olmaması, rehberlikten hoşnut olmayan öğretmenlerin varlığı rehberliği etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir.

Denetmen kaynaklı: Denetmenlerin rehberliğe yeterince zaman ayıramaması, denetmenlerin aldıkları eğitim ve tutumları denetmen kaynaklı faktörlerdendir.

Yönetici kaynaklı: Yönetici işini sağlam yapıyorsa, öğretmen de iyi öğretmen olur. Denetmen rehberliğe bir iki kez gidebiliyor. Yönetici iyi ise, rehberlik açısından denetmenler sıkıntı yaşamaz.

Rehberliği öğretmenin talep etmesi gerektiği vurgulanırken:

“Talep oluyor. Beklediğimiz kadar değil. Hoşnut olmayanlar davar ama iyi ki geldiniz ya da ne zaman geleceksiniz, size bir şeyler soracaktım diyenler çıkıyor (D8, 17, E)”

görüşü ifade edilmektedir. Rehberliği etkileyen faktörlerle ilgili:

“Birçok sebebi var. Kendisinin çok bildiğini düşünüyor olabilir. Ben sorarsan benim bilmediğim, eksikliğim ortaya çıkacak diye düşünüyor olabilir. Birkaç neden daha söylenebilir (D10, 18, E)”.

Öğretmen, denetmen ve yönetişi davranışlarının rehberliği etkilediği görülmektedir.

4. Rehberlik Süreci

Ön denetim: Rehberliğe gidilirken okullara genellikle 2 gün önceden haber verilmektedir. Denetmenler rehberlikte öğretmenlere önce nelere ihtiyacı olduğunu sormamaktadır. Rehberlikte öncelik, var olanı tespit etmektir. Rehberliğe gidildiğinde sorun ve eksikler anlatılmalıdır. Öğretmenlere eksikleri söylenmediğinde, öğretmenler sorun yok gibi görüyor.

Rehberlikte yapılan işler: Rehberlik öncesi öğretmenin dersi dinlenmektedir. Öğretmenin ders işlemesi gözlenerek notlar alınmakta ve eksikler görülmektedir. Buna dayalı ihtiyaç analizi yapılmaktadır. Her rehberliğin sonunda bir değerlendirme yapılarak öğretmenlerle görüşülmektedir. Bu notlar daha sonra rehberlik tebliğine yazılmaktadır.

Yöneticinin rehberlik talebi: Rehberlik talebi daha çok okul müdürlerinden gelmektedir. Talep olunca da rehberlik daha verimli geçmektedir.

Rehberliğin niteliği: Denetmenlerin kendilerine ait rehberlik bölgeleri olmalı ve isteğe göre yapılmalıdır. Öğretmenlerin denetmeni isteyip istemediklerine bakmak gerekir. Öğretmenlerin istediği alanda rehberlik hizmeti sağlanmalıdır. Öğretmene yapılan rehberlik yol gösterme şeklinde değil, çözüm önerileri şeklinde sunulmalıdır.

Rehberlik süreciyle, ön denetim ve rehberlikteki yapılanla ilgili olarak “Rehberlik dediğimiz süreç, bir problemin çözümünde birden fazla çözüm yolunun karşı tarafa sunulması sürecidir. Karşı taraf onlardan istediği şekilde seçer, kullanır. Peki devletin dediği, önerdiği şey nedir; denetim yaparken yine bir şeylerin fotoğrafını çekmeniz, olması gerekenle karşılaştırmanız ve olabilecek olanı sunmanız gerekiyor. (D16, 32, E):”

“Yaptığımız rehberlik mi değil mi, şimdi onu düşünüyordum. Rehberliğin tanımı belli, kişiye istediği alanda, isteğine göre yardım demektir. Bizi istiyorlar mı, yaptığımız tam rehberlik tanımına uyuyor mu uymuyor (D12, 25, E)“.

B. Denetim

Eğitim denetmenleri rehberlik görevinin yanında denetim görevi de yapmaktadır. Yapılan denetim görevinden ne anlaşıldığı, denetim sistemi, denetmenin yetkisi ve denetim ihtiyacı ve denetim görevi olmak üzere üç tema altında incelenmiştir.

1. Denetim Sistemi

Denetmenler denetimde okula örgüt olarak bakmaktadır. Denetim, olan durumu ortaya koymaya yardım eder. Denetim ile sistemin nasıl yürüdüğü kontrol altına alınmış olur ve süreklilik arz etmelidir. Denetimde eskiden öğrenci performanslarıyla öğretmenler değerlendirilirdi. Denetim sistemi yeniden yapılandırılması ve yerleşme ile güçlendirilmelidir. Denetmenin görevini paydaşlar yapabilir. Okul yöneticilerinin de denetim sürecine etkisi vardır. Okul müdürleri de denetim ve değerlendirme yapmalıdır.

“Bakanlık bu merkeziyetçi yapıyı devam ettirirse biz okula gitmeye devam ederiz. Ola ki merkezi sistemi yerel sisteme doğru gider, okul kendi öğretmenini alır, kendi istediği programları uygular, öğrencisini ona göre alır, okul güçlenir denetim de o anlamda güçlenir. Ama şu an merkeziyetçi yapıda, bakanlık denen olguda, okuldan da bir şeyler bekliyorsa, bu denetim elemanını da gönderir (D13, 25, E)”.

“Biz artık sicil amiri değiliz. Öyle elimizde bir güç yok. Biz gücümüzü verdik hep. Sicil amirliğinin bizden alınmasıyla ilgili görüş bildirenlerden biri de benim. Şimdi yetki etki meselesi. Bizim yetkimiz elimizden alınabilir ama etkimiz varsa biz okula gitmeye devam ederiz (D13, 25, E)”.

2. Denetmenin Yetki ve Etkisi

Denetimin kolay olması rehberliğin iyi yapılmasına bağlıdır. Öğretmenlere yapılması gerekenleri yaptırmak için yetkiye ihtiyaç vardır. Denetmene yetki, yasalarla verilmese de olur. Önemli olan kişinin etki (rehberlik) gücüdür. Denetim, denetmenin gördüklerini, görmek istediklerini, rehberlik ile öğretmene tamamladıklarını aktarmasıyla olur.

3. Denetim İhtiyacı ve Denetmenin Denetim Görevi

Merkeziyetçi bir yapı olduğu sürece denetim zorunlu olarak vardır. Denetim görevi denetmenden alınamaz. Öğretim programlarındaki değişikliklerden dolayı denetim ihtiyacı kaçınılmazdır.

C. Rehberlik ve Denetim

Denetmenlerin rehberlik ve denetim görevleriyle ilgili olarak görüşlerinin analizinden ulaşılan üç ana tema; kavram yanılgısı, rehberlik-denetimin iç-içe olması ve rehberlik-denetim ihtiyacıdır. Aşağıda bu temalar altında gerekli açıklamalar müfettiş görüşlerinden yapılan çıkarımlarla yapılmış ve doğrudan alıntılarla bu temalar desteklenmiştir.

1. Kavram Yanılgısı

Rehberlik ve denetim kavramları tanım olarak tam anlaşılamamıştır. Rehberlik ve denetimi yapanlar kavramları kendine göre esnetebilir. Öğretmenler rehberliği tam olarak bilmiyor, rehberliği de denetim olarak görüyorlar.

2. Rehberlik-Denetimin İç İçe Oluşu

Rehberlik ve denetim iç içe olmalıdır. Çünkü ikisi de aynı boyuttadır. Birlikte olduğunda daha etkilidir. Aynı kişi tarafından yapılması uygundur. Denetimsiz rehberlik, rehberliksiz denetim olmaz. Yapılması gerekenleri belirleyen, kontrolünü de daha sağlıklı yapar. Aynı okula rehberlikten sonra denetime gitmek, rehberlikte söylenen eksiklerin kontrolünü sağlar. Girdi ve çıktıları kontrol etmek bu sayede olur. Rehberlik ve denetimin birlikte olması sıkıntı oluşturmaz.

Rehberlik ön denetime bağlı: Denetmenler rehberliğe gittiklerinde rehberlikle birlikte denetim de yapmakta, bir anlamda ön denetime göre rehberlik yapmaktadır.

Denetim rehberliğe bağlı: Denetim öncesi rehberlik gerekir. Rehberlik ve denetim arasındaki ilişki amaç sonuç ilişkisi gibidir. Planlı rehberlik iyi denetim yapılmasını sağlar. Rehberlik temelli denetim yapılmaktadır. Öğretmenler rehberlikte denetmenin söylediklerini, denetime gittiklerinde hatırlamadıklarını ifade etmektedir. Rehberliğin sonunda denetim yapılmalıdır.

Denetimin rehberliğe etkisi: Denetmene göre öğretmenin rehberlik talebi, denetimde karşısına çıkar korkusuyla engellenmektedir. Bu da rehberliği olumsuz etkilemektedir. Ancak öğretmene yapılan rehberliğin sonuçlarını kontrol açısından denetim görevi rehberliği olumlu yönde etkileyebilir.

3. Rehberlik ve Denetim İhtiyacı

Her öğretmene rehberlik ve denetim yapmaya gerek yoktur. Denetimde sistem denetlenmeli, rehberlik ise kişilere yapılmalıdır. Zorunlu rehberlik ve denetim yapılmamalıdır. Denetim ve rehberlik de kurum varlığı önemlidir. Yapılan denetim ve rehberlikler işlevsel değildir. Çünkü her yıl aynı tebliğler yayınlanmaktadır. İşlevsel olsaydı değişim olurdu. Rehberlikle denetimin iç-içe olmasını;

“rehberlik yapıyoruz, not aldırıyoruz. Biz not alıyoruz, bir daha ki gidişte kontrol ediyoruz (D11, 23, E)”.

“biz önce rehberliğe gidiyoruz. Orada olması gerekenleri, öğretmenlere programla ilgili açıklamalarda bulunuyoruz. Uygulamalarını gösteriyoruz. Öncelikle rehberlik yapıyoruz. İkinci gidişimizde ise, denetim amaçlı gidiyoruz ama yine rehberlik ağırlıklı sorgulama boyutunda oluyor. Gel bakalım biz bunları söylemiştik ne olmuş (D14, 29, E)”.

“Üst kurumdan gelen değişiklikleri alt kurumlara iletmekle görevliyiz biz. Her ne kadar iletişim çağında olsak da öğretmenin haberi olmayabiliyor. ...Cuma günü bir okulumuza gittiğimizde, dördüncü sınıfta olmayan bir dersin işlendiğini gördük. ...bizim rehberlikte gözümüzden kaçmış...(D15, 31, E)”.

şeklinde ifade etmektedirler. Rehberlik ve denetim kavramalarının yanlış anlaşılıyor olmasını ise şöyle açıklamıştır.

“Mesela, rehberliğin tanımı yapılmış, rehberlikte nelerin yapılması gerektiği söylenmiş, ama bu uygulayıcılar tarafından esnetildiği gibi, buna muhatap olan kişiler tarafından denetim olarak algılanmakta. Denetim dendiğinde, uygulayıcılar denetimi rehberlik gibi uygulasalar bile yine öğretmenler tarafından tamamen bir denetim olarak algılanıyor (D4, 15, E)”

D. İnceleme ve Soruşturma

Denetmenlerin inceleme ve soruşturma görevleriyle ilgili görüşlerinden dört ana temaya ulaşılmıştır. Bunlar; denetmenlerin inceleme ve soruşturmadaki rolü, inceleme ve soruşturmanın rehberlik ve denetime etkisi, inceleme ve soruşturmanın denetim ve rehberlikten ayrılmasının nedenleri, soruşturma denetim ilişkisidir.

1. Denetmenlerin İnceleme ve Soruşturmadaki Rolü:

Fiili durum: Denetmenler soruşturma ve inceleme görevlerini kendilerine uzak görmektedir. Fakat bu konuda kendilerinden başka yetiştirilmiş bir eleman bulunmadığından ilin soruşturma ve inceleme yükü onların üzerindedir.

Denetmene verdiği güç: Denetmenin soruşturma görevi olması, sicil amirliği kadar güç oluşturan bir durum değildir.

Nasıl olması gerektiği: Denetmenlerin inceleme ve soruşturma görevleri rehberlik ve denetimden ayrı olarak yapılmalıdır. Dönem başlarında soruşturma ve inceleme ile ilgileyecek olan denetmenler belirlenmelidir. Soruşturma için ayrı bir soruşturma grubu oluşturulabilir. Yıllara göre soruşturmayı yapan denetmenler değiştirilebilir.

Kimin yapması gerektiği: Soruşturma ve incelemeyi en iyi şekilde yapan denetmenlerdir. Soruşturma ve inceleme görevleri denetmenlere verilebilir. Fakat grup olarak ayrılmasında yarar vardır. Soruşturmacılar denetmenlerden ayrılmalıdır. Soruşturma grubu ayrı oluşturulup, soruşturma incelemeler bu kişiler tarafından yürütülmelidir.

“Benim şahsi kanaatim rehberlik ve denetim birlikte inceleme ve soruşturma da denetmenin görev kapsamından alınması gerekir (D3, 12, E).”

“İnceleme ve soruşturma yine denetmenlere verilmelidir, ancak grubu ayrı olursa daha iyi olur. Bir yıl mesela inceleme ve soruşturma grubu ayrı denetim grubu ayrı olabilir (D4, 15, E).”

“Soruşturmanın ayrı yapılmasından yanayım ben. Ama bir yıl yaparlar ikinci yıl başka denetmenler olur. Ben ayrı olmasından yanayım çünkü ihtisaslaşmış olurum..... her yıl belirli kişiler tarafından yapılmasından yanayım (D16, 32, E).”

“... bir öğretmeni en iyi soruşturacak kişi o eğitimi almış görevlerde bulunmuş kişiler olan denetmenlerdir (D12, 25, E).”

“Ben şunları söyleyebilirim, soruşturma ve denetimin birlikte olmasıyla ilgili olarak, dediğim gibi ben 10 yıldır bu işin içerisindeyim. Burada açık ve net söyleyebilirim ki en kötü arkadaşımızın yaptığı soruşturmalar bile diğer durumlardaki arkadaşlarımızın yaptığı soruşturmalardan çok çok iyi sonuçlar vermektedir (D2, 12, E)”

İnceleme ve soruşturmanın rehberlik ve denetime etkisi

Soruşturma ve inceleme görevinin prosedürü fazla olduğundan çok vakit almakta, rehberlik ve denetim gerektiği gibi yapılamamaktadır. Soruşturma ve inceleme görevlerinin rehberlik ve denetimle birlikte yapılması birbirlerini etkilemektedir. Önemli olan burada denetmenin tarafsızlığıdır. Rehberlik, denetim, soruşturma ve inceleme görevlerini birlikte yürütülmesi güçtür. Soruşturma görevi, denetim ve rehberliği engellemektedir. Soruşturma işi güven ile olur.

“Eğer tarafsız davranabilirsem, denetmen misyonu iyi uygulanabilirse hiçbir etkisi yok. (D4, 15, E)”.

“Denetmen bu işi daha yansız, gereği gibi yapabildiğinden yine soruşturma işini de denetmenin yürütmesinde fayda vardır. (D12, 25, E)”.

“Rehberlik ve denetimin beraber inceleme soruşturmanın ayrı olması taraftarıyım. ... Asıl görevimi önce rehberlik sonra denetim olarak görüyorum. Bunu yaparken asıl görevimi etkiliyor bence. ... Bunların her birisi benim ikiyeş günümü alsa, rehberlik ve denetim görevimi aksatıyor (D2, 12, E)”.

2. İnceleme ve Soruşturmanın Denetim ve Rehberlikten Ayrılması

Soruşturma ve inceleme görevi plan dışı oluşur. Denetim ve rehberlik görevine ayrılan süreden harcanmasına neden olur. Öğretmenlerde soruşturma yapan denetmeni algılama sıkıntısı var. Öğretmen cezayı da denetmen veriyor diye düşünmektir. Oysa denetmen sadece rapörtördür. Soruşturmada bulunan evrak işleri, denetmenin asıl görevini yapmasına engel olmaktadır. İnceleme ve soruşturma görevleri denetmenin alandan uzak kalmasına ve rehberlik denetim görevlerini aksatmalarına neden olmaktadır. Soruşturma ve denetimin bir arada olması yanlıştır. Denetmenin soruşturma yaptığı okula denetim için gitmesi hoş karşılanmamaktadır. Soruşturma soğuk bir kavram olduğundan soruşturmayı yapan denetmenlere de soğuk bakılmaktadır.

“İnceleme yaparken denetime gitmemek gerek. İnceleme soruşturma yaparken rehberlik yapılamıyor (D4, 14, E)”.

“Rehberlik ve denetimler dönem başında planlanırken, inceleme ve soruşturma görevleri plan dışı oluşmaktadır. Bunlar için zaman, denetim ve rehberliğe ayrılan zamandan kullanılır (D9, 18, E)”.

“ Şimdi mutlak sürede etkiliyor. Yapılan inceleme ve soruşturmalarda şöyle bir algı da var... Denetmen soruşturma açıyor, soruşturma yapıyor sonuçta ceza veriyor gibi bir algı içerisinde. Bu algı da öğretmen tarafından denetmenin farklı algılanmasına neden oluyor. ...inceleme yapılacaksa ilgili birimler bize veriyor biz gerekli çalışmayı yaptıktan sonra ilgili birimlere raporu veriyoruz. Ne disiplin cezası verme yetkimiz var ne soruşturma yapma yetkimiz var. Biz sadece arada rapörtör-lük görevini yapıyoruz (D5, 17, E)”.

3. Soruşturma denetim ilişkisi

Soruşturma yapanla denetimleri yapan aynı kişi olmadığından etkilenme söz konusu değildir. Kurumlarda denetimden sonra soruşturmaya gidilmesi sıkıntı teşkil etmemektedir. Denetmenler soruşturma yaptıkları öğretmelere denetime gitmemektedir.

“Soruşturma yaptığımız öğretmen denetimine kesinlikle gitmiyoruz. Soruşturmasını yaptığımız okula gitmemiz öğretmene teftişe gitmemiz hoş olmaz (D8, 17, E)”.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Eğitim denetmenleri, denetmenlik görevini olmazsa olmaz olarak görmektedirler. Onlara göre, öğretmenler hizmet öncesi eğitimlerinde yeterli öğretmenlik becerileri ile donanmış olarak gelmemekte ve sistem içindeki bu eksikliği denetmenler gidermektedir. “*Öğretmeni yaşat ki toplum yaşasın*” anlayışını gerçekleştirme ve sürdürme görevini denetmen yerine getirmektedir. Öğretmenler, rehberlik almada gönüllü olmadıkları için en büyük engel olarak değerlendirilmektedir.

Rehberlik anlayışı uygulamada otoriter bir rehberlik şeklinde tanımlanmakta ve uygulanmaktadır. Rehberlik, *yapılması gerekeni söylemek* şeklinde anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin rehberlik alma isteğinin önündeki engellerden birinin bu olduğu ifade edilmektedir. Denetmenler, öğretmeni izleyerek ve gözleyerek eksikleri belirlemede ve bu doğrultuda önerilerde bulunmaktadır. Denetime rehberlikten fazla önem verildiği araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır (Korkmaz ve Özdoğan, 2005). Denetmenler dönem başında her sınıfa iki saat zaman ayırmakta ve bu zaman içinde yapılan etkinlikler bilimsel anlamda rehberlikten farklıdır. Denetmenlerin rehberlik anlayışları yeterli görülmemekte ve aslında denetim kavramı çerçevesinde şekillenmektedir.

Rehberlik etkinliğinin özünü ve çerçevesini öğretmenlerin bakış açıları ve algıları şekillendirmelidir. Öğretmenin rehberliğe bakışı ve rehberlik ihtiyacı hissetmesi, mevcut rehberliğin daha verimli hale dönüşmesinde oldukça önemlidir. Denetmenlerin rehberlik görevlerini yeterli düzeyde yerine getirmedikleri benzer araştırmalarda da dile getirilmektedir (Korkmaz ve Özdoğan, 2005). Rehberliğe istekli olan öğretmenlerin sayısının azlığı ve rehberliği etkileyen engellerin varlığı araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Bu faktörler öğretmenlerden, denetmenlerden ve yöneticilerden kaynaklanmaktadır. Öğretmenin rehberliğe bakışı, kendini yeterli, denetmeni yetersiz görmesi, rehberlik sonucundan hoşnut olmaması olarak ifade edilmektedir. Denetmenlerin rehberliğe yeterince zaman ayıramaması, aldıkları eğitim ve öğretmenlerle kurdukları iletişimle doğrudan ilgilidir. Benzer çalışmalarda da (Samancı, Taşcıoğlu ve Çetin, 2009) görüldüğü gibi öğretmenler, denetmenlerden rehberlik yaparken, güler yüzlü olmalarını, iyi iletişim kurmalarını ve çevre koşullarını dikkate almalarını beklemektedir. Yöneticilerin rehberliğe karşı tutumları da, mevcut rehberlik sisteminin amacına uygun olarak gerçekleşmesinde etkili unsurlar arasındadır.

Rehberlik sürecinin ön denetimle başladığı, arkasından otoriter rehberlik anlayışıyla devam ettiği görülmektedir. Rehberlik sürecinde öğretmenin dersi izlenerek öğretmene yapması gerekenlerin bir rehberlik tebliği ile bildirildiği ancak bunların yaptırımının olmadığından sonuca ulaşılmadığı ifade edilmektedir. Mevcut eğitim sistemi var olduğu sürece denetime ihtiyaç olacağı ve denetmenin de denetim görevine devam edeceği yönünde kanaatler bulunmaktadır. Ancak denetmen denetimlerinin zorlayıcı sonuçlarının olmaması, denetmenin etkisini azaltmış olarak değerlendirildiği, bunun etkili bir denetim anlayışıyla giderilebileceği vurgulanmaktadır.

Denetmenlerin denetime örgüt açısından baktıkları ve bu kapsamda rehberlikle birlikte denetimin esas olduğu görüşünde birleşmektedirler. Denetim sisteminin yeniden yapılandırılması gerektiği, bu yapılandırmada yerleşmenin etkili olabilece-

ği, rehberlik ve denetimin kavramlarının öğretmenler ve hatta denetmenler tarafından tam anlaşılmadığı görülmektedir. Rehberlik ve denetim görevlerinin birlikte yürütülmesi gerektiği, mevcut işleyişte rehberlik ve denetimin iç-içe olduğu, otoriter rehberliğin aslında bir öndenetimle başladığı ve daha sonra denetimle kontrol altına alındığı sonucuna varılmıştır.

Denetim, rehberlik etkinliklerini olumsuz etkilemektedir. Denetim sürecinde olumsuz bir durumla karşılaşmamak için rehberlik sırasında gerekli bazı soruların sorulamayacağı endişesi denetmenlerce de paylaşılmaktadır. Bu açıdan rehberlik ve denetimin tam olarak yerine getirilemediği ifade edilmektedir. Ancak rehberlik ve denetim ihtiyacının olduğu, bunun da isteğe bağlı olarak gerçekleşmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Denetim sürecinde denetmenlerin öğretmenlere yönelik rehberlik rollerini beklenen düzeyde yerine getiremedikleri benzer araştırmalarda da ileri sürülmektedir (Memişoğlu ve Sağır, 2008).

Soruşturma ve inceleme görevleri, denetmenlerce en az tercih edilen görev alanı içerisinde olmasına karşın bu konuda kendilerinden başka yetişmiş eleman bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu konudaki ortak görüş, bazı büyük illerde uygulandığı gibi inceleme ve soruşturma görevlerinin, rehberlik ve denetimden ayrı olarak dönem başlarında sadece bu görevler için oluşturulacak denetmenlerce yürütülmesidir.

Soruşturma ve inceleme görevinin prosedürü fazla olduğundan çok vakit almaktadır ve rehberlik ve denetim gerektiği gibi yapılamamakta ve denetimin etkililiğini azaltan bir etken olarak değerlendirilmektedir (Kayıkçı ve Şarlak, 2009, 134; Memduhoğlu ve Taymur, 2009, 164; Beyhan, 2009, 174; Karapınar, 2009). Soruşturma ve inceleme görevleri plan dışı olduğu için hem denetim ve rehberlik görevine ayrılan süreden harcanmasına neden olmakta hem de olumsuz bir algıya neden olmaktadır. Soruşturma yapan denetmenin cezayı da verdiği algısı öğretmenlerde olduğu için rehberlikle bir arada bulunması mümkün değildir. İnceleme ve soruşturma görevleri denetmenin alandan uzak kalmasına ve rehberlik denetim görevlerini aksatmalarına neden olmaktadır (Aksu v.d., 2011; Erdem ve Aktaş, 2011; Yıldırım v.d., 2011). Soruşturma ve teftişin bir arada olması yanlıştır. Denetmenin soruşturma yaptığı okula denetim için gitmesi hoş karşılanmamakta, soruşturma olumsuz bir kavram olduğundan soruşturmayı yapan denetmenlere de olumsuz bakılmaktadır.

Eğitim kurumları ile yasal metinlerde belirtilen alanlarda mülki amirin görevlendirmesi ile inceleme, soruşturma, denetim ve rehberlik görevlerini yerine getiren eğitim denetmenlerinin asli görev alanları eğitim hizmetlerinin daha nitelikli hale getirilmesi için rehberlikle sınırlandırılmalıdır. Temel ve zorunlu eğitim kapsamındaki öğrencilerin nitelikli bir eğitim sürecine dahil olması, araştırma, eleştiren ve sorgulayan bireyler olarak yetiştirilmeleri, öğretmenlerin bu doğrultuda eğitim öğretim hizmetlerini sunmaları ile doğrudan ilgilidir. Öğretmenlerin bu görevi yerine getirebilmesi ise ihtiyaç duydukları rehberlik hizmetlerini sağlıklı olarak alabilmeleri ile mümkün görünmektedir. Mevcut yasal metinlerde bu görev eğitim denetmenlerinin görevi olarak belirtilmesine karşın soruşturma görevini de rehberlik hizmetiyle birlikte sürdürmek durumunda olan eğitim denetmenlerinin bu alanlarda etkili ve verimli olabilmeleri için yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada atılacak en önemli adım, eğitim denetmenlerinin görev alanını sadece rehberlik ile sınır-

landırarak öğretmenler üzerinde olumsuz etki bırakan ve sağlıklı rehberlik etkinliklerini engelleyen soruşturma görevinden ayırmak olmalıdır. Bir insanın hem denetleyen, hem soruşturan hem de ihtiyaç olduğunda rehberlik yapan bir rolde olması tabiatıyla verimli değildir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara bağlı olarak şu önerilere yer verilebilir:

1. Bu araştırmanın sonuçlarını test etmek amacıyla denetmenlik sisteminden etkilenen paydaşlar üzerinde kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.
2. Mevcut denetmenlik sistemi yeniden düzenlenmelidir. Denetmenden beklenen rehberlik hizmeti ön denetim ve otoriter rehberlik anlayışından, çağdaş rehberlik anlayışına doğru uygun olarak düzenlenmelidir.
3. Öğrenci merkezli anlayışa paralel olarak öğretmen merkezli rehberlik ve denetim anlayışı oluşturulmalıdır.
4. Denetmenlerin eğitim kapsamı yeniden gözden geçirilmelidir. Rehberlik merkezli denetimin gerçekleşmesini sağlayacak eğitimler verilmelidir.
5. Denetmen ve öğretmenin rakip değil takım arkadaşı olduğu anlayışı geliştirilmelidir.
6. Okul yöneticilerin rehberlik anlayışlarını geliştirmeleri ve rehberlik-denetim hizmetinin sağlıklı yürütülmesinde desteği alınmalıdır.
7. Rehberliğin denetime olumsuz etkisi göz önüne alınarak, denetmenin rehberlik ve denetim rolleri yeniden gözden geçirilmelidir.
8. Denetim işleminin sisteme yönelik olmasından dolayı sistemin bütün paydaşlarını içine alan bir denetim sistemi oluşturulmalıdır. Bireye rehberlik, kuruma denetim çağdaş anlayışlara göre yapılmalıdır.
8. İnceleme, soruşturma, denetim ve rehberlik hizmetlerinin birbirinden ayrılması zorunludur. İnceleme, soruşturma ve denetim yapan kişilerin aynı zamanda rehberlik yapması anlamsızdır ve rehberliğin doğasına aykırıdır.

Kaynakça

- Aslanargun, E. (2011). Türkiye Milli Eğitim Sisteminin Yapısı, *Eğitim Bilimine Giriş*, Editörler: Y. Özden ve S. Turan, s47-82, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Aksu, M. B., Özdemir, İ. ve Kasalak, G. (2011). *Çağdaş Denetim Anlayışına Sahip Eğitim Müfettişleri Nasıl Yetiştirilmelidir?* III. Uluslar arası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Bildiriler Kitabı, s.307-333, Mersin.
- Aydın, İ. (2009). *Eğitim Denetiminde Değişim ve Yeni Paradigmalar*, 1. Uluslararası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.
- Beyhan, A. (2009). *İlköğretim Müfettişlerinin Disiplin Soruşturmalarında Karşılaştığı Sorunlar*, 1. Uluslararası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research, Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, (3rd Ed.), Los Angeles: Sage.
- Crocket, K. (2007). Counselling Supervision and the Production of Professional Selves, *Counselling and Psychotherapy Research*, 7 (1), 19-25.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Gelişt. 2. Baskı, Ankara: Anı Yay.
- Erdem, M. ve Aktaş, F. (2011). *Eğitim Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarının Rehberlik Amaçlı Yaptıkları Çalışmalar ve Karşılaştıkları Sorunlar*, III. Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Bildiriler Kitabı, s.467-482, Mersin.
- Erdoğan, İ. (2009). *Eğitim Öğretimde Yeni Yönelimler ve Eğitim Müfettişliği*, 1. Uluslararası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara.
- Finch, H. & Lewis, J. (2003). Focus group. In J. Ritche ve J. Lewis, *Qualitative Research Practice*, (pp. 170-1989, London, UK: Sage.
- Glanz, J. (1995). *A Step Towards Enhancing the Field of Instructional Supervision: A Modest Proposal for A New Journal*, Paper Presented at the fall Meeting of the Councils of Professors of Instructional Supervision (COPIS), Pennsylvania State University.
- Hall, K. Webber, B. Varley, S. Young, V. ve Dormant, P. (1997). A Study of Teacher Assessment 1, *Cambridge Journal of Education*, 27 (1), 107-122.
- Karakaya, T. (2011). *Küreselleşen Eğitim Sürecinde Çağdaş Deneticinin Özellikleri ve Yeni Arayışlar Üzerine Felsefi Bir Paradigma*, III. Uluslar arası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Bildiriler Kitabı, s.334-345, Mersin.
- Karapınar, O. (2009). *Denetim Süreci ve Eğitim Müfettişliğinin Yapılanması*, 1. Uluslar arası Katılımlı Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.
- Kayıkçı, K. (2011). *Eğitim Müfettişlerinin Bakanlık ve Taşra Örgütüne Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Çalışmalarına İlişkin Görüşleri*, III. Uluslar arası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Bildiriler Kitabı, s.23-35, Mersin.
- Kayıkçı, K. ve Şarlak, Ş. (2009). *İlköğretimde Denetimin Etkili İşleyişini Zorlaştıran ve Zayıflatan Örgütsel Engeller*, 1. Uluslar arası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.
- Korkmaz, M. ve Özdoğan, O. (2005). İlköğretim Müfettişlerinin Rehberlik Görevlerinin Gerçekleştirme Düzeyleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 23-44.
- MEB, (1992). *MEB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*, Kanun Numarası: 3797, R.Gazete: Tarih: 12.5.1992, Sayı: 21226, [http://tkb.meb.gov.tr/ Kanun/MEB Teşkilat ve Görevleri \(3797\).htm](http://tkb.meb.gov.tr/Kanun/MEB%20Te%20skilat%20ve%20Gorevleri%20(3797).htm) (Erişim Tarihi 03.07.2011).
- MEB. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*, Ek, Kanun Numarası 3797, Resmî Gazete 12.5.1992/21226.
- Memduhoğlu, H. B. ve Taymur, A. (2009). *Türkiye’de Eğitim Denetiminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Model Önerisi*, 1. Uluslar arası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.

- Memişoğlu, S. P. ve Sağır, M. (2008). İlköğretim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Yetiştirilmelerinde Müfettişlerin Denetim Rolüne İlişkin Yönetici Algıları, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 341-354.
- Özdemir, T. ve Memiş, Z. (2011). Eğitim Müfettişlerinin Yetiştirilme Sürecinde Önemli Bir Yeri Olan Eğitim Müfettiş Yardımcıları Eğitim Kursunun Etkililiği, III. Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Kitabı, s.92-101, Mersin.
- Resmi Gazete, (2011). Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 14 Eylül 2011- 28054 Sayılı Resmî Gazete.
- Sağlam, B. (2003). Denetmenlerin Öğretmenlere Mesleki Alanda Rehberlik Etmelerine İlişkin Öğretmen, Okul Müdürü Denetmen Görüşleri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 37-47.
- Samancı, O., Taşçıoğlu, N. ve Çetin, İ. (2009). İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Müfettişlerden Beklentileri, 1. Uluslararası Katılımlı Ulusal Eğitim Denetimi Sempozyumu, Ankara: 22-23 Haziran.
- Snape, D. ve Spencer, L. (2003). The Foundation of Qualitative Research, In J. Ritchie and J. Lewis, *Qualitative Research Practice*, (pp 1-23), London: Sage.
- Su, K. (1974). *Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Treslan, D. L. (2008). *Educational Supervision in a Transformed School Organisation*. Faculty of Education, Memorial University of Newfoundland, St. John's.
- Üstüner, M. ve Demirtaş, H. (2011). Eğitim Müfettiş Yardımcılarının Seçilme, Yetiştirilme, Çalışma Koşulları, Ücretlendirme, Terfiler ile Genel Özlük Hakları Süreçlerinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri, III. Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Bildiriler Kitabı, s.73-91, Mersin.
- Yalçınkaya, M., Selçuk, G., Doğru, E. ve Uslu, A.C. (2011). Eğitim Müfettişlerinin Mesleki Yeterlik Düzeylerine Göre Hizmetiçi Eğitim İhtiyaçları, III. Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi Kitabı, s.3-22, Mersin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, M.C., Beycioğlu, K., Uğurlu, C.T. ve Sincar, M. (2011). Eğitim Müfettişlerinin Görev Alanları Boyutunda Karşılaşılan Sorunlar, III. Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi, s.483-497, Mersin.

PHENOMENOLOGICAL RESEARCH ABOUT EDUCATIONAL INSPECTORS ROLES OF GUIDANCE INSPECTION AND INVESTIGATION

Abdurrahman KILIÇ*

Engin ASLANARGUN**

Zeynep ARSEVEN***

Abstract

This paper aims to explore what educational inspectors think about their roles of guidance, inspection and investigation; and how each role influence others in terms of efficiency and Professional performance. In order to probe research question, it employed a qualitative research methodology to collect and analyze the interpretations and meanings of what inspectors uttered. The data have been obtained via semi-structured focus group interviews of 16 educational inspectors under the sub groups of three with qualitative research design, in the province of Düzce and analyzed with the inductive content analysis. As a consequence, it was appeared that the roles of guidance, inspection and investigation all of which are formally responsibilities of inspectors affect each other's negatively, and especially the role of guidance that is the basic role of inspectors have been restrained under the influence of others.

Key Words: Guidance, Inspection, Guidance and Inspection, Investigation, Inspector This study is improved and extended version of the paper presented at the III Congress of Supervision in Mersin, 2011

This study is improved and extended version of the paper presented at the III Congress of Supervision in Mersin, 2011

* Associate Prof. Dr. University of Düzce, Faculty of Education, Curriculum and Instruction. Düzce

** Assistant Prof. Dr. University of Düzce, Faculty of Education, Educational Administration Supervision

*** Assistant, University of Düzce, Faculty of Education, Curriculum and Instruction. Düzce